

Regeringens skrivelse

1982/83:131

om handlingsprogram i handikappfrågor:

beslutad den 10 mars 1983.

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar.

OLOF PALME

STEN ANDERSSON

Skrivelsens innehåll

I skrivelsen redovisas regeringens överväganden med anledning av betänkandet (SOU 1982:46) Handlingsprogram i handikappfrågor, som överlämnats av beredningsgruppen (S 1979:10) för internationella handikappåret 1981.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringsammanträde
1983-03-10

Närvarande: Statsministern Palme, statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Rainer, Boström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg

Föredragande: statsrådet Sten Andersson.

Regeringens skrivelse om handlingsprogram i handikappfrågor

1 Inledning

Enligt regeringens bemyndigande tillkallades i december 1979 beredningsgruppen (S 1979:10) för internationella handikappåret 1981 med uppdrag att svara för handikappårets genomförande i Sverige. Gruppen har bestått av företrädare för de fem riksdagspartierna, vissa departement och myndigheter, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, arbetsmarknadens parter samt handikapprörelsen. Dåvarande statsråden Holm och Ahrlund har varit beredningsgruppens ordförande.

I samband med förberedelserna inför handikappåret uppmanade Förenta Nationernas generalförsamling medlemsländerna att överväga att utarbeta nationella långsiktiga handlingsprogram på handikappområdet.

Beredningsgruppen beslutade att utarbeta förslag till ett sådant program att överlämnas till regeringen. Som ett led i arbetet och för att få underlag för en diskussion om handikappades situation lät gruppen statistiska centralbyrån utarbeta rapporten Handikappad. Delaktig och jämlik? (SCB:s serie Levnadsförhållanden nr 25). Den är en statistisk redovisning av handikappades levnadsförhållanden i jämförelse med situationen för hela befolkningen.

Vidare publicerade beredningsgruppen i samma syfte rapporten Svensk Handikappolitik (Stockholm 1981). I den redovisas samhällets insatser inom handikappområdet. Över rapporten inhämtade beredningsgruppen yttranden från statliga myndigheter, landstingskommuner, primärkommuner, institutioner för forskning och utbildning samt från organisationer och företag. Sammanlagt kom det in drygt 110 yttranden. Gruppen har sammanställt remissvaren i skriften Yttranden över rapporten Svensk Handikappolitik. Rapporten fick ett positivt mottagande, och enligt

remissinstanserna är den en värdefull beskrivning av utvecklingen och insatserna på handikappområdet. De tillstyrkte beredningsgruppens plan att utarbeta ett handlingsprogram för handikappområdet. Viss tveksamhet framfördes dock från Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet, vilka ifrågasatte värdet av ett sådant sektorsprogram.

Landstingsförbundet uttalade vidare bl. a., att handikappolitiken måste utformas med hänsyn till tillgängliga resurser. Förbundet framhöll, att riksdag och regering ytterst har ansvar för handikappolitiken samt för att ramarna för samhällets social- och välfärdspolitik läggs fast. Primärkommunerna och landstingen har inom dessa ramar huvudansvaret för förverkligandet av handikappolitiken.

Beredningsgruppen tillsatte inom sig ett programutskott med uppdrag att utarbeta förslag till handlingsprogram för handikappolitiken på 1980-talet. Till ledamöter i utskottet utsågs företrädarna i gruppen för de fem riksdagspartierna samt för Handikappförbundets centralkommitté (HCK) och De handikappades riksförbund (DHR).

Beredningsgruppen överlämnade i augusti 1982 förslag till Handlingsprogram (SOU 1982:46) i handikappfrågor.

2 Föredragandens överväganden

I beredningsgruppens förslag till handlingsprogram i handikappfrågor har företrädarna för de fem riksdagspartierna och handikapprörelsen lagt fram en gemensam syn på handikappades situation. De har vidare samstämmigt uttalat sig om sin syn på de senaste årens handikappolitik och om inriktningen av åtgärderna på handikappområdet för de närmaste åren. Härigenom är programmet ett unikt dokument.

En del överväganden i programmet avser bestämda avgränsade åtgärder. Andra gäller övergripande frågor om skeenden och strukturer i samhället och om betydelsen av utveckling i en viss riktning. I ett särskilt avsnitt behandlas handikappfrågorna inom biståndsverksamhet och internationellt samarbete. Beredningsgruppens internationella arbetsutskott har utvecklat sina synpunkter på den internationellt inriktade verksamheten inom handikappområdet i en särskild skrivelse. Beredningsgruppens handlingsprogram avser hela handikappområdet. Det berör såväl staten, landstingskommunerna och primärkommunerna som organisationer, företag och enskilda.

För egen del konstaterar jag, att utvecklingen under 1960-talet och början av 1970-talet innebar snabba framsteg i hela samhället. Sverige hade en stabil ekonomisk tillväxt. Både den privata och den offentliga konsumtionen ökade betydligt. Under dessa år beslöt regering och riksdag en rad åtgärder, som ökade jämlikheten mellan människorna och gav dem större trygghet och rättvisa. Behovet av goda bostäder tillgodosågs genom att en miljon nya bostäder byggdes. Skolväsendet reformerades, grundskolan infördes, och

den högre utbildningen byggdes ut. Den allmänna tilläggspensioneringen infördes. Den ekonomiska tryggheten vid sjukdom, arbetslöshet och i samband med barns födelse förstärktes. Barnomsorgen förbättrades. Hälso- och sjukvården byggdes ut. Detta är några exempel, som belyser trygghetsutvecklingen under denna period.

Under perioden förändrades situationen för handikappade på ett omvälvande sätt. Handikappade trädde fram och in i samhället. Tidigare betraktades de ofta som en belastning, inte som en resurs. De omhändertogs, vårdades och särbehandlades. Under 1960-talet växte ett nytt synsätt fram, som utgår från att handikappade är människor med samma rättigheter och skyldigheter som andra. Enligt denna syn är handikappade med sina kunskaper och erfarenheter en tillgång för samhället. De skall därför delta i samhällsgemenskapen.

Handikapp är enligt modern uppfattning inte något fel hos individen utan bristfälligheter i samhället, som leder till att människor med funktionsnedsättningar inte kan delta i samhällslivet. Samtidigt med framväxten av denna syn på handikapp utvecklade sig handikapporganisationerna från kamratföreningar till moderna intresseorganisationer. Handikapprörelsen har vuxit i storlek och styrka och är i dag en aktiv och rikt förgrenad folkrörelse med ett handikappolitiskt budskap.

Handlingsprogrammet understryker dessa synpunkter. Beredningsgruppen uttalar vidare, att en del av problemen på handikappområdet hänger samman med en felaktig och trång uppfattning om handikappade, negativa attityder samt bristande kunskaper och insikter. Jag delar beredningsgruppens uppfattning.

Den allmänna reformpolitiken under 1960- och 1970-talen hade stor betydelse för förbättringen av handikappades levnadsförhållanden. Därutöver genomfördes en rad reformer som mera direkt riktade sig till handikappade. Omsorgslagen, som är ett viktigt exempel härpå, innebar en kraftig förstärkning för psykiskt utvecklingsstörda. Tillkomsten av statens handikappråd, länshandikappråd och kommunala handikappråd gav handikapprörelsen och samhällsorganen former för samråd och samarbete. Integrationen på skolans område har nått långt. Vanförestalterna avvecklades, vårdartjänst infördes, och det pedagogiska stödet till integrerade elever byggdes ut. Färdtjänst, tolktjänst och fria hjälpmedel infördes.

I början av 1980-talet förändrades politiken i vårt land på ett genomgripande sätt. De dåvarande regeringarna försökte förgäves bemästra de ekonomiska svårigheterna med besparingar och restriktioner. Det är anmärkningsvärt att de besparingar och nedskärningar som genomfördes fick avse samhällsfunktioner med vital betydelse för handikappade. Det är nämligen väl känt, att handikappade i praktiskt taget alla avseenden generellt sett har sämre levnadsförhållanden än befolkningen i sin helhet. Handikappade har sämre hälsa och är större konsumenter av sjukvård. De är oftare arbetslösa, har lägre utbildning, sämre ekonomi, är mindre aktiva i

kultur- och nöjesliv och är oftare socialt isolerade. Den politik som fördes i slutet av 1970-talet och i början av 1980-talet medförde ytterligare svårigheter för handikappade och ökade klyftorna i samhället. Handikapprörelsen protesterade mot försämringarna och tillsammans med andra folkrörelser fördömde de den förda politiken.

Det kommer alltid att behöva göras avvägningar mellan angelägna behov och tillgängliga resurser. Detta gäller också de handikappolitiska insatserna. Just därför är det viktigt att politiken har som mål att skapa jämlikhet, rättvisa och trygghet och att den bygger på solidaritetens grund. Dessa utgångspunkter möjliggjorde utvecklingen på 1960-talet och i början av 1970-talet.

Uppfattningen om människors lika värde är den grundläggande utgångspunkten för hur samhället skall utformas. Alla människor har kunskaper, erfarenheter och förmåga, som är viktiga för samhället. Det är en gemensam angelägenhet för hela befolkningen att samhället utvecklas på ett sådant sätt att orättvisor undanröjs, att människor får jämlika levnadsförhållanden och att alla kan medverka i utvecklingen och nå delaktighet i samhällsgemenskapen.

För att dessa mål skall förverkligas måste arbetet inom alla samhällsområden ta hänsyn till handikappades situation, problem och behov. Arbetet måste utgå ifrån att handikapp är brister i miljö och verksamhet. Handikappolitiken är inte skild från annan politik utan gäller åtgärder inom olika samhällsområden för att de allmänpolitiska målen skall kunna förverkligas för människor med funktionsnedsättningar.

Praktiskt taget varje fråga har en handikappaspekt. Konstaterandet är viktigt, för det markerar att alla har ansvar för handikappåtgärderna. Staten, landstingskommunerna och primärkommunerna har ett självklart ansvar för handikappades levnadsförhållanden. Full delaktighet och jämlikhet för handikappade innebär emellertid också stora anspråk på den privata sektorn och på enskilda människor. Alla måste ta sitt ansvar för att samhället skall bli en gemenskap som omfattar alla.

Jag vill för min del konstatera, att det framlagda handlingsprogrammets riktlinjer överensstämmer med den regeringsförklaring som avgavs i oktober 1982. De av riksdagen antagna regeringsförslagen om återställande av värdesäkringen av pensionerna, avskaffande av karensdagar och återställande av ersättningsnivån inom sjukförsäkringen samt återställandet av statsbidraget till barnomsorgen (prop. 1982/83:55, Sfu 13, rskr 101) innebär ett genomförande av vallöften som ansluter sig till handlingsprogrammets riktlinjer. Detsamma gäller de ekonomisk-politiska åtgärder mot bl. a. arbetslösheten som på regeringens förslag antogs av riksdagen kort efter regeringskiftet (prop. 1982/83:50, AU 13, rskr 103).

Satsningarna inom handikappområdet fortsätter i 1983 års budgetproposition. Jag vill här erinra om några åtgärder, som har särskild betydelse och som ansluter till riktlinjerna i handlingsprogrammet.

Inom socialdepartementets område har regeringen föreslagit en betydande ökning av statens bidrag till handikapporganisationernas allmänna verksamhet. Socialberedningen och äldreberedningen har rekonstruerats. Båda har uppdrag av hög angelägenhetsgrad för handikappade. Socialberedningen skall bl. a. belysa vilka effekter en fortsatt avveckling av institutionerna inom den psykiatriska vården får för socialtjänsten och andra öppna vårdformer. Äldreberedningen medverkar i arbetet på en översyn av statsbidraget för social hemhjälp i syfte att fortsätta utvecklingen mot öppna vårdformer och få till stånd en ökad samverkan mellan landstingskommunerna och primärkommunerna inom detta område. Även inom regeringskansliets handikappberedning, som inrättades år 1980, har arbetet upptagits på nytt i samband med att också denna beredning har rekonstruerats. Dess uppgifter är att analysera insatserna inom handikappområdet och samordna regeringskansliets arbete inom området. Jag vill även nämna, att omsorgskommitténs betänkande (SOU 1981:26) Omsorger om vissa handikappade är remissbehandlat och f. n. bereds i socialdepartementet.

Från kommunikationsdepartementets ansvarsområde vill jag påminna om att regeringen i budgetpropositionen föreslagit att försöket med riksfärdtjänst skall förlängas ytterligare ett halvår för att ge ett bättre underlag för en utvärdering av verksamheten. Samtidigt fortsätter arbetet med handikappanpassning av de allmänna färdmedlen.

Satsningen på forsknings- och utvecklingsarbete medför intensivare insatser också inom handikappforskningen och därmed möjligheter till förstärkta åtgärder. Det har därvid stor betydelse, att delegationen för social forskning i samråd med socialdepartementet och forskningsrådsnämnden avser att tillkalla en särskild initiativgrupp för forskning och utveckling inom handikappområdet. Inom utbildningsdepartementets område har regeringen vidare i budgetpropositionen föreslagit resursförstärkningar inom specialskolan samt för pedagogiska hjälpmedel till handikappade. I utbildningsdepartementet pågår vidare beredningen av integrationsutredningens slutbetänkande (SOU 1982:19) Handikappade elever inom det allmänna skolväsendet. Sveriges dövas riksförbund erhåller vidare enligt regeringens förslag väsentligt förhöjt statsbidrag till sin verksamhet med videogram på teckenspråk. Utredning kommer att genomföras om denna verksamhet samt om nyhetsförmedling för psykiskt utvecklingsstörda. Taltidningskommittén fortsätter sitt arbete med frågor om dagstidningar för synskadade.

Under arbetsmarknadsdepartementet har handikappkommittén (A 1982:02) fått tilläggsdirektiv att föreslå åtgärder för att hejda förtidspensioneringen av unga handikappade och för att samordna och effektivisera insatserna för yrkesinriktad rehabilitering. Inom bostadsdepartementet pågår arbetet med en proposition om ny plan- och bygglag samt med ett program för reparation, ombyggnad och tillbyggnad. Vidare har en bostadspolitisk kommitté tillkallats. Handikapprörelsen deltar i arbetet genom en referensgrupp som knutits till kommittén.

Sverige har aktivt deltagit i utarbetandet av FN:s världsaktionsprogram i handikappfrågor. Aktionsprogrammet antogs av FN:s generalförsamling hösten 1982. Sverige engagerar sig i uppföljningsarbetet med programmet i olika FN-organ och har nyligen aktualiserat dessa frågor i FN:s kommission för sociala frågor. Regeringen har anslagit 1 milj. kr. till Disabled People's International. Utbildning i handikappfrågor har påbörjats för SIDA:s personal för att göra det möjligt för den att aktualisera handikappfrågorna i bilaterala förhandlingar med mottagarländerna för svenskt bistånd. Jag avser att i samråd med chefen för utrikesdepartementet ta upp frågan om hur handikappfrågorna inom svenskt bistånd och internationellt samarbete bäst kan föras vidare.

Sammanfattningsvis gäller att arbetet med att förbättra handikappades levnadsvillkor åter har kommit i gång efter regeringsskiftet. Mycket återstår att göra för att utjämna klyftorna mellan handikappade och andra. Det är självklart, att det fortsatta arbetet måste ske inom ramen för tillgängliga medel. För egen del anser jag, att det framlagda handlingsprogrammet kommer att vara av stort värde i arbetet att tillgodose angelägna behov inom handikappområdet.

Programmet bör ingå i regeringens bedömningsunderlag för kommande ställningstaganden. Jag utgår härvid också från att landstingskommunerna och primärkommunerna kan använda det på motsvarande sätt. Programmet bör vidare få betydelse för de statliga myndigheterna i deras planering och verksamhet att inom givna resurser fullfölja arbetet inom området. Det är min övertygelse, att handlingsprogrammet även bör spela en viktig roll för den privata sektorn, när det gäller att utforma miljö och verksamhet, så att de blir tillgängliga för alla. I detta sammanhang vill jag erinra om att statens handikappråd fullföljer vissa uppgifter, som tidigare ankom på beredningsgruppen för internationella handikappåret.

Samhällsekonomin är ansträngd. Kostnadskrävande reformer måste anstå, till dess ekonomiska förutsättningar har skapats för att genomföra dem. Handikappfrågorna får dock i enlighet med regeringsförklaringen år 1982 hög prioritet också i det fortsatta arbetet. Det är särskilt viktigt i ekonomiskt kärva tider att genom fördelningspolitiska åtgärder och genom effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser minska klyftorna mellan handikappade och andra. Utrednings-, forsknings- och utvecklingsarbete kan ge ökade kunskaper om handikappades problem och behov och därigenom skapa beredskap att handla när samhällsekonomin förbättrats. Med handlingsprogrammet som riktlinje för arbetet får regeringens politik på handikappområdet enligt min mening en aktiv prägel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med dennes hemställan.